

Tehničko veleučilište u Zagrebu

Politehnički specijalistički diplomske stručne studije specijalizacija Informatika

Napredne tehnike programiranja web servisa (.open-source)

TEHNIČKO VELEUČILIŠTE U ZAGREBU

Klijentsko-poslužiteljska arhitektura

- Web kao dio Interneta nastao je na klijentsko-poslužiteljskoj arhitekturi
- Računala koja traže određene informacije, tzv. klijentska računala ili klijenti
- Računala koja te informacije pružaju, tzv. poslužiteljska računala ili serveri

Klijentsko-poslužiteljska arhitektura

- TCP/IP (internetski) protokoli koji se koriste za prijenos preko: HTTP, SMTP, Telnet, DNS, ...
- Za web najvažniji je HTTP i njegova sigurnija inačica HTTPS
- Klijent je specifičan softver kojim krajnji korisnik pristupa sadržajima određenih servera
- Server je specifičan softver koji se izvršava na računalu predviđenom za prihvatanje klijentskih zahtjeva i da odgovora na iste

Klijentsko-poslužiteljska arhitektura

- Osobine klijenta
  - inicijalizira slanje zahtjeva (eng. request)
  - čeka i prima odaziv servera
  - obično se radi o desktop računalima koja imaju GUI za interakciju sa krajnjim korisnikom (osobom)
  - mogu biti i serveri koji traže neku informaciju (request) od drugih servera
  - tada server dobiva ulogu klijenta

Klijentsko-poslužiteljska arhitektura

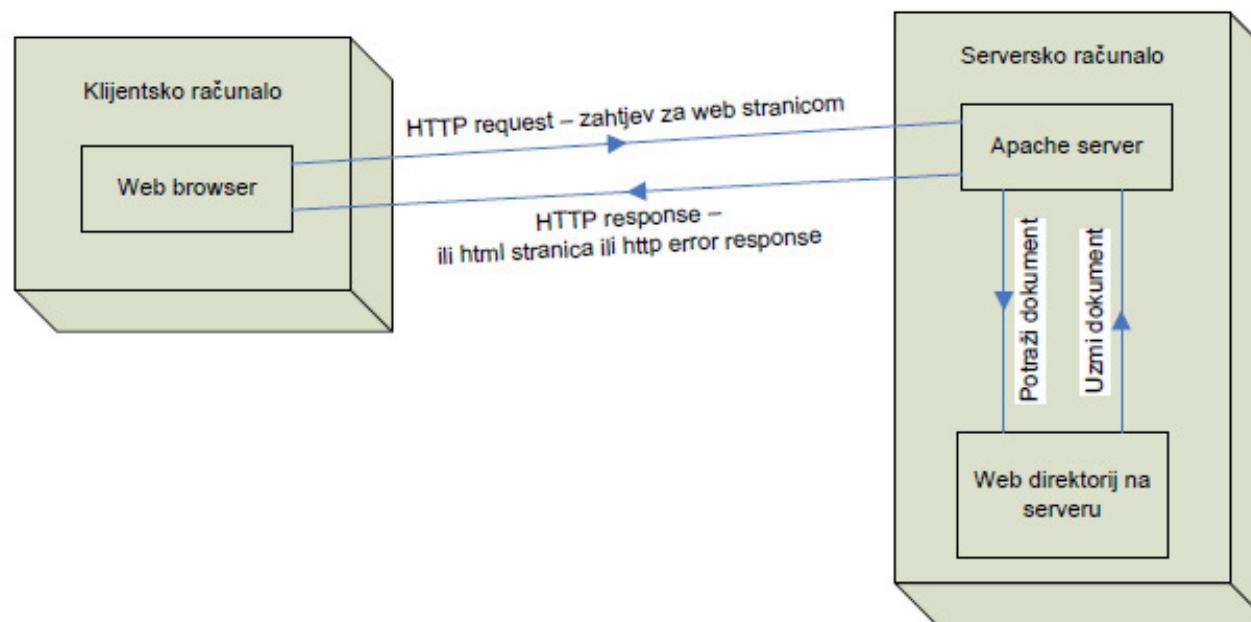
- Osobine servera
  - prima zahtjeve klijenata
  - pasivan je – ne inicijalizira slanje nego samo čeka na zahtjeve
  - po primitku zahtjeva obrađuje zahtjev i primjerenom odgovara (eng. response) na klijentov upit/zahtjev
  - obično prima zahtjeve od više klijenata
  - obično ne vrši interakciju sa krajnjim korisnikom, iznimka je administrator

Kako radi web server

- Web server je računalo tj. softver na računalu koji servira web sadržaj (html dokumente, slike, datoteke i ostale web sadržaje)
- HTTP paketi obično dolaze na PORT 80, a HTTPS na port 443.
- Korisnik svojim web preglednikom (browserom ili klijentskim softverom) traži određeni sadržaj (web stranicu) od prikazanog web servera.
- Klijent u tom slučaju šalje HTTP request ili zahtjev za stranicom. HTTP (web) server presreće taj zahtjev i obrađuje ga

Kako radi web server

- Rezultat obrade zahtjeva je HTTP response tj. odgovor i on može biti ili html ili drugi dokument kojeg je klijent zatražio

Kako radi web server

- Apache server je program koji se pokreće u pozadini OS-a. On presreće HTTP request poruke, obrađuje i odgovara na njih
- Obrada se svodi na provjeru i dohvati html dokumenata, slika, css, js i ostalih skriptnih biblioteka i datoteka koji se nalaze u web direktoriju na serverskom računalu
- Ako se radi o skriptnom jeziku apache ili bilo koji drugi web server prvo dohvaća traženu skriptu te ju prosljeđuje dotičnom interpretatoru skriptnog jezika

Što je PHP?

- PHP interpreter ili prevodilac je skup izvršnih modula i biblioteka koji naredbe pisane sintaksom PHP-a, prevode (interpretiraju) u html tekst
- PHP je open-source server-side skriptni programski jezik
- PHP je skraćenica od **P**ersonal **H**ome **P**age, a puni naziv mu je PHP HyperText Processor

Što je PHP?

- PHP je server side skriptni jezik, skripte se izvršavaju na serveru
- PHP-a je **open-source jezik**, koristi se besplatno
- Osnovna namjena PHP jezika je stvaranje dinamičkih web stranica i sadržaja (server-side programiranje)

PHP interpreter

- Da bi se PHP povezao sa nekim web serverom koristi se **SAPI** (eng. *Server Application Programming Interface*) modul ili **CGI** (eng. *Common Gateway Interface*) tj. **FastCGI** procesori
- PHP interpreter sastavljen je od PHP parsera, koji čita PHP skripte i SAPI/CGI/FastCGI modula tj. jezgre PHP-a

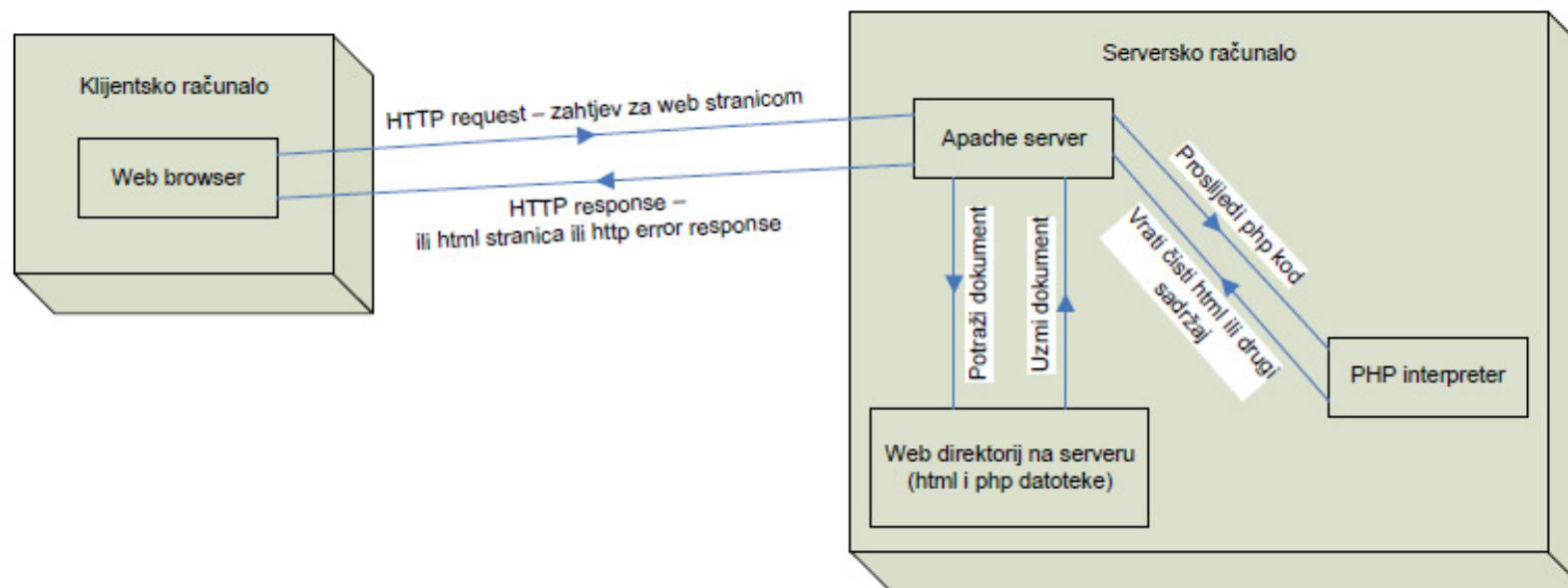
PHP interpreter

- Pročitane PHP naredbe, funkcije i ostalu sintaksu pretvaraju u html kod
- PHP interpreter koristi već napisane PHP, Perl skripte i biblioteke koje sadrže ugrađene funkcije, globalne varijable i određene postavke parsera

Apache i PHP interpreter

- Klijent šalje zahtjev za PHP stranicom koja sadrži PHP i HTML kod.
- Apache server provjeri da li datoteka postoji i ako da proslijeđuje je PHP interpretalu na obradu.
- Rezultat obrade HTML kod.
- Apache prima rezultat obrade PHP interpretara i šalje ga klijentu.

Apache i PHP interpreter

Što je PHP datoteka?

- PHP može sadržavati text HTML tagove i skripte
- PHP se vraća browseru kao običan HTML dokument
- PHP datoteka ima ekstenziju .php

Zašto PHP?

- PHP se može pogonit na različitim platformama (MS, UNIX, LINUX..)
- PHP je kompatibilan s većinom WEB servera
- PHP se može slobodno instalirati i koristiti
- Na PHP službenoj stranici možemo naći sve funkcije i skripte koje PHP podržava
www.php.net
- PHP se može brzo naučiti i efikasno koristiti kao platforma na serverskoj strani

PHP sintaksa

- PHP izvorni kod se ne može vidjeti odabirom view source u browseru
- Vidimo samo izlaz PHP file-a koji je HTML.
- Skripta je izvršena na serveru prije nego je rezultat poslan nazad prema pregledniku

PHP sintaksa

- PHP skriptni blok uvijek počinje s `<?php` i završava s `?>`. PHP skriptni blok može biti stavljen bilo gdje u dokumentu
- Na serveru sa odabranim-dozvoljenim kraticama možemo startati skriptni blok sa:
  - **<? i završiti s ?>**
- Zbog maksimalne komapibilnosti, preporuča se korištenje standardne sintakse `<?php ... ?>` u odnosu na skraćeni oblik.

PHP sintaksa

- PHP dokument sadrži HTML tagove.
- U nastavku je jednostavan HTML kod koji šalje tekst "***Dobar dan***" pretraživaču.

```
<html>
<body>
    <?php
        echo "Dobar dan";
    ?>
</body>
</html>
```

PHP sintaksa

- Komentiranje linija koda ili ubacivanje komentara za određeni kod

```
<html>
<body>
    <?php
        // korištenje komentara jedna linija
        # komentar
        /*
            komentar blok
            više linija
        */
    ?>
</body>
</html>
```

PHP varijable

- Varijable koristimo za spremanje vrijednosti kao što su brojevi, stringovi ili rezultati funkcija.
- Varijable se koriste za spremanje vrijednosti kao što su brojevi, stringovi ili matrice.
- Kada je određena varijabla u PHP skripti ona se može koristiti više puta.
- Definicija varijabli počinje s \$ simbolom:
- **\$var_name = value;**

PHP varijable

- Varijable u php-u se ne definiraju po tipu podataka
- Varijable se definiraju tako da im ime počinje sa \$ (dolar) znakom, npr.: \$x, \$neka_varijabla, \$var...

PHP varijabla

- Prilikom spremanja određenog niza znakova u varijablu koristimo navodnike
- Kod spremanja broja tipa integer upisujemo samo broj

```
<html>
<body>
    <?php
        $txt = "Dobro jutro i dobar dan!";
        $txt = 'Dobro jutro i dobar dan!';
        $number = 16;
    ?>
</body>
</html>
```

PHP varijable

- Varijable ne moraju biti deklarirane prije nego što ih definiramo.
- U gornjem primjeru vidimo da nismo morali deklarirati varijable, ukazati PHP-u na podatkovne tipove varijabli.
- PHP automatski prevodi varijablu u odgovarajući podatkovni tip ovisno o tome kako smo ju definirali.

PHP varijable

- U striktno određenim programskim jezicima morali smo definirati podatkovni tip i ime varijable prije nego što je možemo koristiti.

```
<html>
<body>
    <?php
        $number = 16;
        $number = (int)16;
    ?>
</body>
</html>
```

Pravila označavanja varijabli

- Ime varijable mora započeti sa slovom ili s _ (underscore)
- Ime varijable može sadržavati samo alfanumeričke znakove (a-Z; 0-9) i _
- Ime varijable ne može sadržavati praznine. Ako je ime varijable sastavljeno od jedne ili više riječi mora bit razdvojeno s _, - ili korištenjem velikih slova npr. \$mojaVarijabla

Tipovi podataka

- Tipovi podataka koje podržava PHP:
  - Cijeli brojevi (integer)
  - Realni brojevi (floating-point numbers)
  - Tekstualni podaci (String)
  - Logičke varijable
  - Nizovi
  - Objekti

Stringovi u PHP-u

- String varijable se koriste za vrijednosti koje sadržavaju karakter tipove podataka.
- Kada kreiramo string možemo ga koristiti na razne načine – direktno u funkcijama ili ga možemo spremiti u varijablu.
- U nastavku kreiramo string \$txt varijablu koja sadrži string "Dobro jutro i dobar dan".

Stringovi u PHP-u

- Primjer

```
<html>
<body>
    <?php
        $txt="Dobro jutro i dobar dan!";
        echo $txt;
    ?>
</body>
</html>
```

Stringovi u PHP-u

- Primjer

```
<html>
<body>
    <?php
        $str_ime="PHP";
        echo "Moje ime je ".$str_ime;
    ?>
</body>
</html>
```

Korištenje duplih navodnika

- Kada koristimo duple navodnike unutar navodnika možemo koristiti posebne znakove
- Posebni znakovi slijede iza znaka backslash (\ )

Znak	Značenje
\n	Novi red(LF ili 0x0A u ASCII-u)
\t	Tab razmak (HT ili 0x09 u ASCII-u)
\\"	Backslash
\\$	Dolar znak
\"	Dupli navodnik

Korištenje duplih navodnika

- Primjer

```
<html>
<body>
    <?php
        echo 'Arnold once said: "I\'ll be back"';
    ?>
</body>
</html>
```

```
// Izlaz: Arnold once said: "I'll be back"
```

Korištenje duplih navodnika

- Primjer

```
<html>
<body>
    <?php
        echo 'You deleted C:\\*.*?';
    ?>
</body>
</html>
```

```
// Izlaz: You deleted C:\\*.*?
```

Operator konkatenacije - spajanja

- Operator konkatenacije (.) se koristi za spajanje dvije vrijednosti stringa.
- Koristimo . (operator točka)

```
<html>
<body>
    <?php
        $txt1="Dobro jutro";
        $txt2="studenti";
        echo $txt1 . " " . $txt2;
    ?>
</body>
</html>
```

// Izlaz: Dobro jutro studenti

PHP operatori

- Operatori se koriste za operacije s vrijednostima.

Operator	Opis	Primjer	Rezultat
+	Zbrajanje	$x=2$ $x+2$	4
-	Oduzimanje	$x=2$ $5-x$	3
*	Množenje	$x=4$ $x*5$	20
/	Dijeljenje	$15/5$ $5/2$	3 2.5
%	Ostatak dijeljenja	$5\%2$ $10\%8$ $10\%2$	1 2 0

PHP operatori

- Operatori se koriste za operacije s vrijednostima.

Operator	Opis	Primjer	Rezultat
++	Povećanje	x=5 x++	6
--	Smanjenje	x=5 x--	4

PHP operatori

- Operatori upućivanja – dodjeljivanja

Operator	Primjer	Isto je kao:
=	$x=y$	$x=y$
$+=$	$x+=y$	$x=x+y$
$-=$	$x-=y$	$x=x-y$
$*=$	$x*=y$	$x=x*y$
$/=$	$x/=y$	$x=x/y$
$%=$	$x\%=y$	$x=x\%y$

PHP operatori

- Operatori usporedbe

Operator	Primjer	Isto je kao:
<code>==</code>	is equal to	<code>5==8</code> (false)
<code>!=</code>	is not equal	<code>5!=8</code> (true)
<code>></code>	is greater than	<code>5>8</code> (false)
<code><</code>	is less than	<code>5<8</code> (true)
<code>>=</code>	is greater than or equal to	<code>5>=8</code> (false)
<code><=</code>	is less than or equal to	<code>5<=8</code> (true)

PHP operatori

- Logički operatori

Operator	Primjer	Opis:
&&	and	x=6 y=3 $(x < 10 \&\& y > 1)$ returns true
	or	x=6 y=3 $(x==5 \mid\mid y==5)$ returns false
!	not	x=6 y=3 $!(x==y)$ returns true

Funkcija DATE i TIME

- date — Format lokalnog vremena servera (time/date)
- Vraća vrijednost stringa ovisno o formatu kojeg definiramo

```
string date ( string $format [, int $timestamp = time() ] )
```

Format	Opis	Primjer
d	Dan u mjesecu (dvije znamenke)	01 do 31
D	Tekstualni prikaz dana	Mon do Sun
j	Dan u mjesecu (bez dvije znamenke)	1 do 31

Funkcija DATE i TIME

Format	Opis	Primjer
I	Puni naziv dana u mjesecu	Sunday do Saturday
F	Puni naziv mjeseca u godini	January do December
m	Numerički prikaz mjeseci u godini	01 do 12
M	Kratak prikaz mjeseca u godini	Jan do Dec
n	Numerički prikaz mjeseci u godini (bez dvije znamenke)	1 do 12
S	sufiks za dane u mjesecu	st, nd, rd ili th

Funkcija DATE i TIME

Format	Opis	Primjer
t	Broj dana u mjesecu	28 do 31
Y	Numerički prikaz godine	2013
y	Dvoznamenkasti prikaz godine	13

Funkcija DATE i TIME

Format	Opis	Primjer
a	prijepodne ili poslijedpodne	am ili pm
A	prijepodne ili poslijedpodne	AM ili PM
g	12- satni format datuma	1 do 12
G	24- satni format datuma	0 do 23
h	12- satni format datuma (dvoznamenkasti zapis)	01 do 12
H	24- satni format datuma (dvoznamenkasti zapis)	00 do 23

Funkcija DATE i TIME

Format	Opis	Primjer
i	minute	00 do 59
s	sekunde	00 do 59
u	mikrosekunde PHP 5.2.2	654321
e	Timezone PHP 5.1.0	UTC, GMT, Atlantic/Azores

Funkcija DATE i TIME

- Sintaksa

```
<html>
<body>
<?php
    $today = date("F j, Y, g:i a"); // March 10, 2013, 5:16 pm
    $today = date("m.d.y");      // 03.10.13
    $today = date("j, n, Y");    // 10, 3, 2013
?
</body>
</html>
```

- Više informacija o funkcijama, formatima datuma i vremenu možete pogledati na:
<http://php.net/manual/en/function.date.php>

PHP If...else naredbe

- If, elseif i else naredbe u PHP-u se koriste za izvođenje različitih akcija baziranih na različitim uvjetima.
- if ...else naredbu koristimo kada želimo izvršiti određenu akciju – skup naredbi ako je postavljeni uvjet istinit a drugu akciju ako postavljeni uvjet nije istinit

If ...else naredba

- Sintaksa

```
if (uvjet) {  
    kod koji će se izvršiti ako je uvjet istinit;  
}  
else {  
    kod koji će se izvršiti ako uvjet nije istinit;  
}
```

If ...else naredba

- Slijedeći primjer će proizvesti izlaz Ugodan vikend ako je tekući dan petak a u suprotnom će izlaz biti Ugodan dan

```
<html>
<body>
<?php
    $d=date("D");
    if ($d=="Fri") { echo "Ugodan vikend!"; }
    else { echo "Ugodan dan!"; }
?
</body>
</html>
```

If ...else naredba

- Primjer

```
<html>
<body>
<?php
    $d=date("D");
    if ($d=="Fri") {
        echo "Hello!<br />";
        echo "Ugodan vikend!";
        echo "Vidimo se u ponedjeljak!";
    }
?>
</body>
</html>
```

else if naredba

- Ako želimo izvršiti neki kod u slučaju da je jedan od nekoliko uvjeta istinit koristimo else if naredbu:

```
if (uvjet) { kod koji će se izvršiti ako je uvjet istinit; }
```

```
elseif (uvjet) { kod koji će se izvršiti ako je uvjet istinit; }
```

```
else { kod koji će se izvršiti ako uvjet nije istinit; }
```

else if naredba

- Slijedeći primjer će proizvesti izlaz "Ugodan vikend" ako je tekući dan petak; „Ugodna nedjelja”, ako je tekući dan nedjelja; a „Ugodan dan” u svim drugim slučajevima.

```
<html>
<body>
<?php
    $d=date("D");
    if ($d=="Fri") { echo "Ugodan vikend!"; }
    else if ($d=="Sun") { echo "Ugodna nedjelja!"; }
    else { echo "Ugodan dan!"; }
?
</body>
</html>
```

PHP Switch naredba

- Switch naredba u PHP-u se koristi za izvršavanje jedne od nekoliko različitih akcija baziranih na jednom ili više različitih uvjeta.
- Ako želimo selektirati jedan ili više blokova koda koji će biti izvršeni koristimo Switch naredbu.
- Switch naredba se koristi za izbjegavanje dugih blokova if...else if...else naredbe.

PHP Switch naredba

- Sintaksa

```
switch (izraz)
{
    case slucaj1:
        kod koji će biti izvršen ako je izraz = slucaj1;
        break;
    case slucaj2:
        kod koji će biti izvršen ako je izraz = slucaj2;
        break;
    default:
        kod koji će biti izvršen ako je izraz različit od oba "slucaja";
}
```

Što je array (polja podataka)?

- Kad koristimo više sličnih varijabli.
- Umjesto više sličnih varijabli možemo podatke spremiti kao elemente u matricu – array.
- Svaki element u matrici ima svoj vlastiti ID i na taj način mu se može jednostavno pristupiti.

Što je array (polja podataka)?

- Postoje tri vrste matrica:
  - **numerička matrica** – matrica sa numeričkim ID ključem
  - **pridružena matrica** – ID ključevima je pridružena vrijednost
  - **multidimenzionalna matrica** – matrica koja sadrži jednu ili više matrica

Arrays

- Numerički array sprema svaki element sa numeričkim ID ključem
- Postoji nekoliko načina za kreiranje numeričkih matrica

Arrays

- Primjer 1:
  - U slijedećem primjeru ID će biti automatski pridružen

```
<html>
<body>
    <?php
        $imena = array("Zvonko","Petar","Štef");
    ?>
</body>
</html>
```

Arrays

- Primjer 2:
  - U slijedećem primjeru pridružujemo ID ključ ručno:

```
<html>
<body>
    <?php
        $imena[0] = "Zvonko";
        $imena[1] = "Petar";
        $imena[2] = "Štef";
    ?>
</body>
</html>
```

Arrays

- ID ključevi se mogu koristiti u skripti

```
<?php
    $imena[0] = "Zvonko";
    $imena[1] = "Petar";
    $imena[2] = "Štef";
    echo $imena[1] . " i " . $imena[2] . " su ". $imena[0] . "ovi susjedi";
?>
```

Izlaz: Petar i Štef su Zvonkovi susjedi

Arrays

```
<html>
<body>
<?php
$postBrojevi = array(10000, 51000, 21000, 31000);
$gradovi = array(„Zagreb”, „Rijeka”, „Split”, „Osijek”);
?>
</body>
</html>
```

```
<?php
echo $postBrojevi[2];
echo $gradovi[2];
?>
```

Izlaz: 21000Split

Arrays

```
<?php  
$novoPolje[3] = 20000;  
?>
```

- U navedenom primjeru varijabla \$novoPolje prije nije bila korištena.
- PHP varijablu \$novoPolje automatski pretvara u tip podataka polje i na četvrto mjesto upisuje vrijednost 20000.

Arrays

```
<?php  
$novoPolje[] = 30000;  
?>
```

- Ako je podatak potrebno samo dodati u polje, a nije važno na koje mjesto tada je potrebno upisati samo uglate zagrade bez vrijednost polja u koje se upisuje.
- PHP će sam odrediti koja je zadnja upisana vrijednost u polje i dodat će novi podatak na kraj polja

PITANJA?

